

11. Жуков К.С. Азбука избирательной компании / Жуков К.С., Карнышев А.Д. – М.: ИМА–пресс, 2001. – 328 с.
12. Калинина Е.И. Женщина и управление: формула успеха / Калинина Е.И. – СПб.: Типография Иван Федоров, 2000. – 240 с.
13. Канадська Хартія прав і свобод // <http://www.genderfund.com.ua/conceptukr.htm>
14. Максименко С.Д. Методологічні проблеми загальної психології / Максименко С.Д. // Практична психологія та соціальна робота. – 1999.
15. Мид М. Мужское и женское: исследование полового вопроса в меняющемся мире / Мид М. – М.: РОССПЭН, 2004. – 336 с.

16. Пірен М.І. Гендерні відмінності в суспільстві та їх соціопсихологічний аналіз / Пірен М.І. // Гендерні аспекти державної служби: монографія. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 335 с.

17. Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень: [матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 5–7 грудня 2002 р.). – К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді; Український інститут соціальних досліджень, 2002. – 222 с.

Ірина Грабовська

Українська сім'я як чинник утвердження ідей гендерної рівності в сучасному суспільстві

Прослідковується вплив сімейних цінностей та практик українців на утвердження принципів гендерної рівності та партнерства як чинник, що відіграє важливу роль у трансформації сучасного українського суспільства.

The article shows the influence of family values and practices of the Ukrainians on the implementation of gender equality and partnership principles. The author emphasizes it as a factor which plays an important role in the process of Ukrainian society transformation.

Відомо, що найефективніше процес суспільної трансформації відбувається там, де він орієнтується на цінності і національний досвід певної спільноти, тобто, коли зерна нових ідей потрапляють в уже підготовлений культурний ґрунт. Процес утвердження ідей гендерної рівності у масовій свідомості українців та реальних життєвих практиках населення України не є винятком із цього загального правила. «Рівність прав та можливостей жінок і чоловіків, суворе дотримання інтересів та прав дитини у суспільстві – важливий компонент розвитку найдорожчого, що має кожна країна, - її людських ресурсів», - зазначається у документах Організації Об'єднаних Націй. Найкращим і, зрештою, єдиним відомим на сьогодні людству способом відтворення людських ресурсів (як у фізичному плані, так і в духовному) є сім'я.

Сьогодні перед українською спільнотою стоїть завдання побудови ефективного суспільства і міцної держави. І в цьому плані не можна не погодитись із думкою, що істини «Міцна сім'я – міцна держава» ще ніхто не відміняв. Тому видається цілком логічним при вирішенні конкретних питань євроінтеграційного поступу України

звертатися до історичного та культурного досвіду українського народу. Зрештою, звертатися і до традиції, хоча здавалось би, що фемінізм та гендерні принципи сучасного розвитку і традиція мало сумісні. Але ж традиція – це є не що інше, як укорінення певного народу, що знайшло своє вираження у його неповторній культурі. Інша справа, як дивитись на традицію і які традиції брати за основу.

Коли мова заходить про сімейні традиції українців, як правило, більшість авторів схиляється до уславлення так званого берегинства, розуміючи під ним традиційну патріархальну та патріархатну сім'ю з чітким рольовим і функціональним розподілом обов'язків, коли чоловік вважається головою сім'ї і покровителем (керівником) жінки, а жінка – його помічником, розрадницею та підлеглою. Чому виник й утвердився у масовій свідомості на теренах пострадянської України саме міф берегинства, можна зрозуміти, адже державний радянський фемінізм, який зобов'язував кожену жінку працювати під страхом покарання за тунеядство, розглядався у звільненій країні як форма тоталітарного примусу і наступ на права вільної людини. Тому і за простою логікою від зворотного, стверджувалося, що жінка, яка буде повернена в домівку, виведена з процесу суспільного виробництва, фактично автоматично стане вільною. Її головним священним обов'язком залишається материнство і збереження домашнього вогнища.

Проте, як довела львівська дослідниця становища української жінки в традиційній родині, історик Оксана Кісь, берегинство не належить до суто українських глибинних традиційних явищ. Це – модерний міф, сформований у 80 – 90-х роках ХХ століття як

противага радянській ідеології емансипації жіноцтва, так званому державному фемінізмові.

Крім того чи є міф берегинства виправданим з об'єктивного погляду? Чи є в Україні така масова жінка-берегиня, якщо звичайно, вживати це поняття в автентичному значенні, а не просто як означення будь-якої жінки поряд із конотаціями «берегиня-господиня», «берегиня-мати» тощо. Берегиня - отже жіночна, берегиня - отже домашня, і що найголовніше - не феміністка і не ґендеристка.

Як доводять соціологічні опитування, сьогодні 85% українських сімей не зможуть вижити, якщо бюджет сім'ї не буде складатись із заробітку чоловіка та жінки. Інакше - без внеску дружини - це існування за межею бідності або на межі. А тут уже йдеться не про повноцінне родинне життя, а про виживання.

То які ж реальні сімейні практики минулого можуть стати підґрунтям для розвитку української сім'ї сьогодні? Вочевидь, щоб відповісти на це запитання, варто звернутись до історії. Не важко помітити, що культ сім'ї, сімейні цінності відносяться до базових цінностей українців ще з прадавніх часів. У міфологічній свідомості сім'я набуває навіть космогонічного виміру, коли дружина називалась Сонцем, чоловік - Місяцем, діти - зірочками дрібними.

Як стверджують українські дослідники на основі документально підтверджених фактів, ще за часів Київської Русі жінка на наших теренах мала майже такі самі права, як і чоловік. «Зазначимо, - пише історик О. Кривоший, - що перша згадка про повноваження жінок на володіння певним майном міститься в одній із найдавніших юридичних пам'яток Давньої Русі - Договорі 911 р. Олега із Візантією, що «утвердив право жінки зберегти за собою частину спільного з чоловіком майна навіть у випадку, коли чоловік учинив убивство» [4, с. 12]. Аналізуючи документально засвідчені факти, історик пише: «Окремі постанови тодішнього карного права охороняли життя жінки й навіть її честь. Так, у договорі русинів із німцями 1195 р. сказано, що образа жіночої честі карається вищою, а це було рівнозначним покаранню за вбивство вільної людини» [4, с. 10].

Славнозвісний рукопис «Руська правда» захищає майнові права незаміжньої жінки. Тут визнається за нею право на успадкування землі, обстоюється також беззаперечне право на володіння та успадкування землі дочкою і дружиною феодала [4, с. 10].

Жінка і чоловік урівнювались у більшості прав давноруським законом. За вбивство жінки і чоловіка встановлювалася однакова платня у княжу казну. Це явище у дисертаційному дослідженні Ю. Стребкова назвала суспільством, компліментарним до жінок [5].

У сучасних дослідників не викликає сумніву той факт, що родинне право в давній Русі було достатньо добре розвинене. Так «Устав Володимира» кваліфікує як злочин викрадення нареченої, конфлікти між чоловіком і дружиною за маєток тощо. В «Уставі Ярослава» багато уваги приділяється родинним справам, віддається головна роль церкві у випадку одруження чи розлучення, засуджується двоєжонство тощо, устав фактично визнає величезну роль родини. Передбачається в цьому документі і покарання за викрадення нареченої.

Взагалі ж у давноруському суспільстві одруження та виконання сімейних обов'язків вважалося одним із головних обов'язків як чоловіка, так і жінки. Закон передбачав відповідальність батьків, якщо донька не виходила заміж. У пам'ятках X - XI ст. добре прослідковуються впливи ще дохристиянських, язичницьких шлюбних традицій на норми сімейного права. Суспільство було зацікавлене в тому, щоб дівчина виходила заміж ще і з тієї причини, що після смерті батьків вона залишалась без їхньої допомоги.

На заручинах батьки наречених домовлялися про розмір посагу і за згодою наречених призначали день весілля. Для вступу в шлюб на Русі молодятим потрібно було досягти 15 - 16 років, а в XIV - XV ст. - 14 - 18 років. Шлюб укладався по любові, тобто, за згодою наречених. Недарма ж в українців сімейна пара віддавна називається подружжям, тобто, спілкою дружніх одна до одної особистостей. Чоловік у подружжі називав жінку «моя дружина», але й жінка здавна в українців називала свого чоловіка «мій дружина». Така мовна паритетність, крім усього іншого, вказувала і на емоційно-психологічну близькість та прив'язаність шлюбних партнерів. Лінгвісти відзначають трансформацію слова «шлюб», яке спочатку звучало як «слюб», тобто, єднання через любов, з-любів'ю [7, с. 79].

Можна говорити про певний демократизм сім'ї в ті часи. «Пам'ятки XV ст. свідчать, що право на розлучення на Русі могло бути як двостороннім (за взаємною згодою), так і одностороннім, за ініціативою одного із членів подружжя. Дружина мала право розлучитись із чоловіком не лише через подружню невірність, а й через

приховування ним свого холопства, і через матеріальну незабезпеченість. Чоловік, залишаючи дружину без достатніх на те підстав, змушений був виплатити їй велику матеріальну компенсацію, а також внести штраф на користь церковної влади. Аналіз історичних джерел показує, що в давньоруській сім'ї розподіл майна між чоловіком і жінкою проводився нерівноправно. Однак у X - XIII ст. жінки могли бути власницями великих коштів і маєтностей, отриманих від розподілу спадщини. Стаття 106 «Руської правди» засвідчує не лише спадкові права давньоруської жінки, а й її право, на відміну від чоловіка, вирішувати, кому з дітей передати материнський спадок. Спадщина матері могла перейти не тільки синам, але й доньці, причому і за заповітом, і без нього...» [4, с. 11]. Коли донька доглядала матір до смерті, то отримувала весь спадок матері, не зважаючи на те, чи були ще і брати.

Ще в XI-XIII ст. заміжня жінка, яка належала до вищих суспільних кіл, могла мати власне «жіноче» майно і розпоряджалась ним на свій розсуд до кінця свого життя.

«Руська Правда» говорить: «Якщо хто вб'є жону, таким же судом судити, як і мужа». Отже, чоловік не мав права сили над життям і смертю жінки, і за її вбивство карався як за смерть чоловіка [4, с. 11]. Іван Огієнко стверджував, що по смерті чоловіка жінка не лише фактично, але й по праву ставала головою своєї родини.

У добу Литовсько-Руського князівства жінки мали широку свободу і правову незалежність, майже не поступаючись у своїх громадянських правах чоловікам. «Майнова незалежність жінок вищих суспільних станів давала їм право голосу і в органах місцевого самоврядування, бо лише володіння осілістю було тоді підставою для участі в місцевих сеймиках» [4, с. 12]. У той час жінка при живих братах отримувала чверть батьківського спадку, але матерізна віддавалася їй уся.

Розподіл обов'язків у сім'ї, особливо селянській, був достатньо чітким. Існувало визначене коло чоловічих та жіночих робіт. Основна праця жінки-селянки була в хаті та на городі. Чоловіка ж – по господарству, коло худоби та надворі. Завдання утримувати матеріально жінку та дітей фактично повністю покладалося на чоловіка, хоча нерідко й у традиційних сім'ях жінка виконувала майже нарівні із чоловіком важкі польові роботи. Опікуватись же худобою повинен був в основному господар. Діти на селі рано долучались до фізичної праці.

І хоча в українському традиційному аграрному суспільстві домінуючими практиками щодо сімейних стосунків були патріархатні, що знайшло відображення у суспільних стереотипах, актуальних і до сьогодні, проте існувало чимало прикладів і гендерно-рольової інверсії, коли жінка не лише ставала фактичним головою родини, але й спільнотою визнавалась як така. Незрідка це траплялось у сім'ях, де чоловік був п'яницею, або коли жінка залишалась удовою з великою сім'єю на руках. Громадою не заохочувалося розлучення у випадку сімейних негараздів, натомість віталась активність жіноцтва, спрямована на утримування родини замість нікчемного чоловіка.

«Другий Литовський статут 1566 р. чіткіше, ніж перший, протиставив шляхту й нижчі верстви населення. Він позбавляв спадкових і станових прав жінок, «котрі за простих людей заміж ідуть». Тим самим жінки вищих суспільних станів у Великому князівстві Литовському мали досить широкі спадкові права, на відміну від більшості країн західної Європи, де будь-яка спадкова власність у руках жінки розглядалася як можливість росту рентабельності господарства чужого роду, а, значить, була недопустимою» [4, с. 14]. У литовсько-руському праві був усталений принцип вільного вибору жінки при вступі у шлюб. До речі, цього вимагало і давньоруське канонічне право.

«Чоловіки-консерватори ХУІ ст. вважали, що у вищих станах тодішнього українського суспільства жінки взяли над чоловіками гору, як тільки-но Литовський статут забезпечив майнові права жінки» [4, с. 14].

Варто відзначити, що «карні норми Литовського статуту гарантують цілковиту охорону життя жінки, її здоров'я, честі й особистої недоторканності. Правом була захищена й вагітна жінка» [4, с. 14].

У ХУІ - ХУІІ ст. жінки шляхетного й міщанського станів могли від власного імені вступати в зобов'язання, вести сімейні справи, виступати в судах із власних справ, не вдаючись до послуг адвокатів. Багато з них добре знали закони і могли постояти за себе та власну родину. Могли вони займатись і благодійницькою діяльністю як на користь громади, так і на користь церкви. Так, наприклад, знаменита Галшка Гулевичівна, засновниця Києво-Могилянської академії, таким чином розпорядилась частиною власного майна.

Проте, крім писаного права на території старої України діяло і звичаєве право, яке мало свої особливості. Так, прикметною

особливістю сімейного звичаєвого права українців була материзна, яка давала кожній жінці певну матеріальну незалежність та свободу. Материзною звалась «...нерухомість, частіше – наділ землі, що входила до посагу. Материзна не належала до загальносімейного майна, не ділилася між окремими членами сім'ї, а передавалась по жіночій лінії і становила окремий жіночий майновий інститут. Навіть після бездітної дружини, за звичаєвим правом, чоловік мусив передати отримане за дружиною майно її батькам» [4, с. 15].

Як зазначає О. Кісь, насилля щодо жінки в українській родині було меншим, ніж у російській, оскільки в нуклеарній родині, характерній для українців, дотримуватись патріархатної ієрархії було набагато важче, ніж у традиційній великій родині [3, с. 140]. «Вияви патріархальності української культури у подружніх стосунках неоднозначні. З одного боку, головування чоловіка нормативне, його формальне верховенство не підлягає сумніву; з іншого, традиційна культура надає шанс за деяких обставин стати фактичним лідером у сім'ї жінці (хоча й розглядає таке подружжя, як небажаний виняток). Ідеалом подружнього життя є злагода, збудована на співчутті та взаємопідтримці. Утім, виняткове право застосування чоловіком фізичного покарання дружини за певні провини жінки, а також деякі риси повсякденного етикету є свідченнями дискримінації – підлеглого становища жінки в подружжі. Годі заперечувати слушність висновку О.Єфименко, яка ще 1884 року писала: «Покращення її (жінки) становища, значне у сфері майнових відносин, йде вкрай повільно у сфері особистих стосунків» [3, с. 150].

Особливого значення в козацьку добу набуває сакралізація жінки-матері, дружини, коханої, що вилилось у козацьких піснях, легендах та переказах. Вочевидь, життя давало й інші приклади ставлення до жіноцтва, що описані, зокрема, Гоголем у «Тарасі Бульбі», та «Страшній помсті», де звучить знаменита фраза «багато чорт видумав на голову чоловіка лиха, а ще й жінку», проте більшість дослідників все ж схильні оцінювати позитивно ставлення козаків до жіноцтва, особливо до матері.

Та сувора доба дала чимало прикладів не лише героїчних чоловічих характерів, але й жіночих. У подальшому вони стали прообразами головних героїнь творів видатних українських поетів та письменників. Так, Тарас Шевченко, на думку Д. Донцова, за взірць української жінки мав козачку, яка в душі патріотизму виховала свого сина та сама віддала його до війська запорізького на

боротьбу за визволення України. «Шляхетність, - це знов було перше, чого шукав Шевченко в своїм ідеалі жінки. Цей ідеал він бачив не в солодкій малоросійській Марусі, жертві соціальних умов або власного темпераменту, хоч ніхто так не брав її долю до серця, як він; - ні в зальотній кокетці (напр. «У перетику ходила» або «У тієї Катерини»). Його ідеалом жінки була козачка, як - от «вдова», що від запорожця «сина привела і у військо віддала, а сама на прощу в Київ в черниці пішла». Або як Мар'яна, дружина Микити Гайдая, яку він любить за те, що вона козачка, що любить свою країну, в Гайдаю любить «славу отчизни, обожає її нестерпних вождів», про яких співають наші кобзарі-трубадури...» [2, с. 150].

Проте, не можна оминати увагою той факт, що довга відсутність козака вдома приводила до цілого ряду негативних наслідків для сімейних стосунків. Так Ю. Фігурний зазначає: «...ставлення реєстрового і нереєстрового козацтва до жінки-дружини було освячене сімейними традиціями. Дружина пильно дбала про господарство, піднімала на ноги дітей, але нерідко траплялися випадки, особливо серед жінок нереєстрового козацтва, коли тривала відсутність чоловіка-воїна і бідність штовхали жінку до пияцтва та інших нешляхетних вчинків» [6, с. 110].

Можливо, наслідком того буремного часу ще і до сьогодні залишається таке негативне явище, як відсутність відповідального батьківства в українській сімейній традиції. Мовою фіксується стале словосполучення «жінка-мати», проте немає йому відповідника такого, як «чоловік-батько».

Як вважає дослідник О. Кривоший, корені відносної рівноправності чоловіка та жінки на теренах України до XVII ст. криються у давньому праві особистої свободи, що існувало ще від часі Київської Русі і не було узурповане ні чоловіком. Ні суспільством, ні церквою [4, с. 18]. Він же зазначає, що це становище починає змінюватися вже у середині XVII- XVIII ст. Цей період став часом обмеження й поступового позбавлення українських жінок значної кількості власницько-майнових, сімейних та суспільних прав. «Законодавче обмеження жіночих прав вплинуло на суспільне становище жінок-шляхтянок, їхні сімейні та майнові інтереси. Проте не пригніченість української жінки в сім'ї, її рівноправність із чоловіком у вихованні дітей і веденні домашнього господарства, освіченість іще довго були головними чинниками ставлення до неї» [там само].

Однак історія і того періоду дає нам чимало визначних прикладів подружнього партнерства та рівності, що склалися в сім'ї. Таким взірцем може бути родина Олени Пчілки, матері Лесі Українки, яку назвала О. Забужко, матріархом великої родини Косачів. Вона була активною громадською діячкою, письменницею, непересічною особистістю і матір'ю великої сім'ї.

Часи колоніальної залежності як у російській, так і у радянській імперії не пройшли непоміченими для долі української сім'ї. Проте, це вже окрема і складна тема.

Таким чином, із усього викладеного вище випливає, що 1) сім'я споконвіку входила до реєстру основних, базових цінностей українців, 2) українська сімейна традиція не вичерпується патріархатною (принаймні вона існує у двох основних проявах: патріархатна сім'я та шлюбне партнерство з різним ступенем самостійності жінки та жіночого лідерства), 3) немає жодних підстав відкидати партнерський тип сімейних стосунків, оскільки він ніколи не витіснявся на маргінес суспільного життя, а фактично, існував паралельно із першим, поступаючись патріархатній традиції в кількісному виразі та стереотипному сприйнятті.

Сьогодні, коли українське суспільство переживає часи активної трансформації, модернізації зазнає і українська сім'я. Вочевидь, напрямок цього процесу – від патріархатної сім'ї до партнерської. Але це складний і неоднозначний процес. Для гендерних стосунків усередині української сім'ї характерні як сучасні (їх часто називають західними) так і традиційно-патріархатні цінності. Проте традиція має всі підстави змінюватися на протилежну, адже всі історичні підстави існують. Не дивлячись на активні трансформації гендерних ролей у суспільному просторі сучасної України, саме жінки знаходять у шлюбі та сім'ї найбільш привабливі форми життєдіяльності та самореалізації. Сімейні цінності важливі і для українських чоловіків, проте значно меншою мірою, як доводить цілий ряд соціологічних опитувань. Це особливо стосується молоді. Значна частина чоловічого соціуму орієнтована переважно на кар'єру та фінансовий успіх. Приблизно третина жіночого молодіжного соціуму також віддає перевагу кар'єрним цінностям, хоча і разом із прагненням мати сім'ю. Традиційно часові затрати на сім'ю у жінки в 4 - 6 разів перевищують такі ж з боку чоловіка. До того ж у час кризи збільшується відсоток непрацюючих жінок.

Вважається, що прагнення обох статей заробляти є наслідком економічної нестабільності української держави, у той час, як для західного суспільства характерне внутрішнє прагнення фінансової незалежності кожного із партнерів. Чимало дослідників наголошують на тому, що сім'я в Україні обумовлена економічною необхідністю, оскільки самотній жінці важко утримувати дітей, не потрапляючи в категорію найбільш вразливих громадян. Жінка з дитиною не може собі дозволити, наприклад, купити квартиру тощо. Щоправда треба відзначити, що статус української жінки при розлученні залишається високим завдяки рівному праву на соціальні гарантії і право власності, фіксовані з боку держави.

Сучасна українська сім'я переживає складні часи. «Відповідно до статистики, майже половина населення України стикається із домашнім насиллям. 75% жертв домашнього насилля становлять жінки. Нерівність стосується і сімейних відносин, і забезпечення прав дитини» [1, с. 1]. Внесок працюючих жінок у сімейне благополуччя часто розглядається як вторинний по відношенню до внеску працюючого чоловіка, хоча досить часто сьогодні вони є співмірними, не кажучи вже про працю жінки в родині.

Набір гендерних проблем складається не лише з тих, що суттєво торкаються жіночого соціуму, але й чоловічого. Так, сьогодні 89% неповних сімей країни становлять такі, де дитину виховує лише мати. Батько покинув сім'ю, забувши одразу ж і про існування власного сина чи доньки. Крім того, проблема відповідального батьківства дає про себе знати й у таких фактах: середньостатистичний український тато приділяє 4 хвилини на день вихованню власної дитини; 32% чоловіків-батьків допомагають дітям виконувати домашнє завдання; 24% - супроводжують дитину до школи [1, с. 3]. В Україні є лише поодинокі випадки, коли чоловік доглядає немовля. До порівняння: у США 20% чоловіків опікуються дошкільнятами.

Тяжка ситуація склалася в Україні і з реалізацією прав дитини. Так 100,5 тис. дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей - сиріт мешкає в країні. На сьогодні функціонує 488 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховуються 3288 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [1, с. 3].

Ще не подолано таке ганебне для будь-якого суспільства явище, як насильство в сім'ї. За даними цілого ряду досліджень, зокрема, за результатами дослідження GFK

Україне, яке проводилося на замовлення «Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні» (листопад-грудень 2009 року), більше 50% населення країни потерпали у своєму житті від насилля в сім'ї, при цьому 30% зазнавали насильства у дитячому віці. 60,6 тис. осіб, які вчинили насилля в родині, було поставлено на облік органами внутрішніх справ за десять місяців 2009 року. 30%-40% викликів міліції стосувалися домашнього насильства. За ті ж 10 місяців 2009 року було здійснено 119 тис. виїздів міліції на місце події через сімейні конфлікти. 35-50% жінок, які потрапляють до лікарень із тілесними ушкодженнями, є жертвами домашнього насильства [1, с. 3].

Видається, що подібне відбувається не в останню чергу через функціонування вже віджилих стереотипів сімейно-рольових розкладів, внаслідок чого виникає чимало непорозумінь та конфліктів, а жінка часто потрапляє у стан фрустрації, не відповідаючи усталеному патріархальному стереотипові.

То ж, чи є альтернативний до берегинства сімейний досвід в українців? Так, є – це сім'я з рівними партнерськими стосунками, з демократичними цінностями, коли батьки і діти, чоловіки та жінки є дружніми один до одного.

Зрештою, є цікаве соціологічне опитування, де при з'ясуванні проблеми про головування в родині, одним із пунктів було: «Де Ви берете гроші?». Значна кількість респондентів дала відповідь, що вони беруть гроші в тумбочці. Цей факт свідчить, що в більшості сучасних молодих сімей є рівність між чоловіком та жінкою, оскільки далі були відповіді, що подружжя радиться при закупівлі великих речей чи при значних витратах. І що є особливо цінним – вони інколи залучають до таких нарад дітей, виховуючи в них таким чином відповідальність за сімейний бюджет і

виробляючи реальний погляд на фінансовий стан сім'ї.

Отже, сучасним орієнтиром має бути не повернення до традиційної патріархальної сім'ї, а модель нуклеарної сім'ї, побудованої на принципі подружнього партнерства, демократизму, відповідального батьківства, а також взаємоповаги, розуміння та дружніх стосунках між батьками та дітьми. Видається, що це для українців найнадійніший шлях до спільної Європи у плані сімейного будівництва. Тим більше, що й історичний досвід дає нам чимало прикладів таких стосунків в українських сім'ях.

Література:

1. Бюлетень UNDP Україна. – К.: 2010. – 6 с.
2. Донців Д. «Незримі скрижалі кобзаря (Містика лицарства запорозького) / Д. Донців. – Торонто, Онт., Канада, Накладом Видавництва «Гомін України», – 1961. – 231 с.
3. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. Кісь – Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2008. – 272 с.
4. Кривоший О. Жінка в правовій культурі українського народу// Українки в історії / Кривоший О. – К.: Либідь, 2004. – С. 10 – 18.
5. Стребкова Ю. В. Гендерна компонента сучасного українського суспільства (соціально-філософський аспект): автореф. дисерт. на здобуття наук. ступ. канд. філос. наук / Ю. В. Стребкова – К., 2007. – 20 с.
6. Фігурний Ю. Історичні витоки українського лицарства: Нариси про зародження і розвиток козацької традиційної культури та національне військове мистецтво в українознавчому вимірі. – К.: Видавн.дім «Стилос», 2004. – 308 с.
7. Ципко А.В. Отцовское и материнское в украинской семье: способы и образы взаимодействия// Мужское и мужественное в современной культуре: Научные доклады и сообщения. Отв. Редактор Н.Х. Орлова. – СПб, 2009. – С. 77 – 81.

Тетяна Дороніна

Російський варіант гендерної освіти: корисний досвід і неминучі прорахунки

Стаття торкається питання доцільності беззаперечного запозичення досвіду вчених Росії щодо тлумачення поняття гендерного підходу та визначаються проблеми, які потребують свого вирішення в освітній теорії та практиці України.

The issues of reasonability of the indisputable borrowing of Russian scientist's experience about definition of gender approach are raised in the article. The author identified the problems which require their solutions in the educational theory and practice of our country.

На теренах колишнього Радянського Союзу, у країнах СНД, система освіти яких упродовж тривалого часу була єдиною, провідні тенденції імплементації гендерної ідеології до навчально-вихованого процесу також мають багато спільного. Передовсім, до сьогодні зберігається звичка орієнтації на "центр" – Росію (Москву і Петербург). Зазначимо, що у російських науковців дійсно є чому повчитися вітчизняним дослідникам, оскільки окремі теми і спецкурси почали